

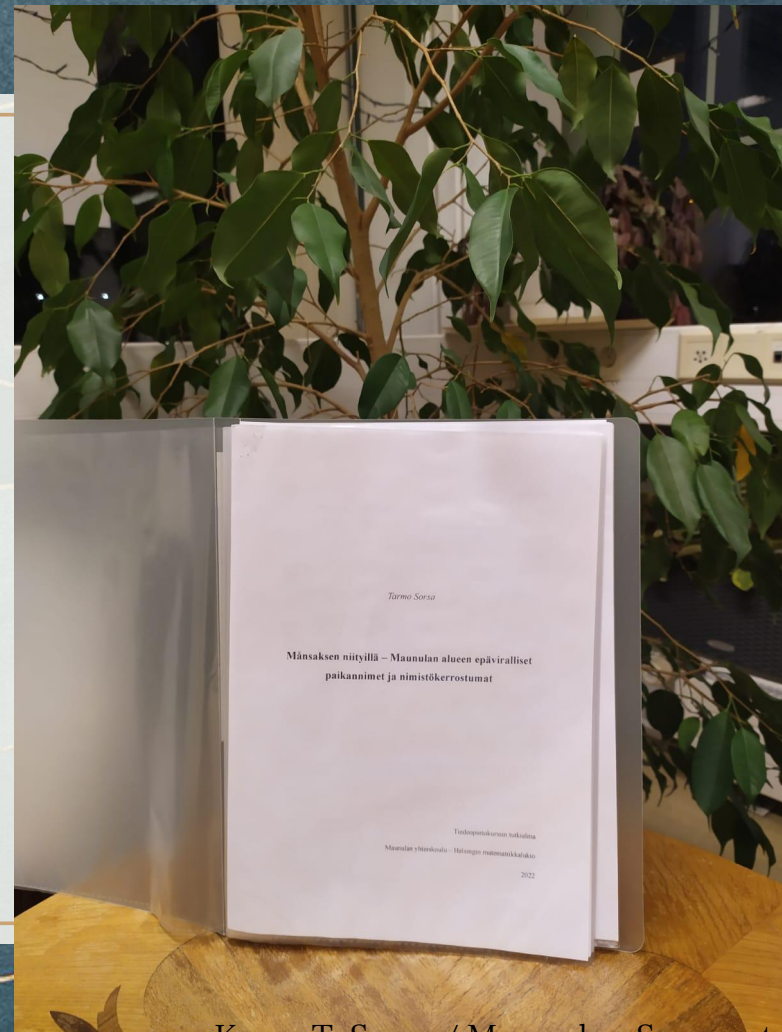

Maunulan
epäviralliset
paikannimet ja
nimistökerrostumat

Tarmo Sorsa
2022

Tapaustutkimus epävirallisista paikannimistä Maunulan alueella Helsingissä.

Tutkielmassa tarkastellaan Pohjois-Helsingissä sijaitsevan Maunulan lähiön asukkaiden käyttämiä epävirallisia paikannimiä, niiden muodostus- ja käyttötapoja. Aineisto koostuu 128 epävirallisesta paikannimestä, jotka kerättiin kyselylomakkeiden avulla 102 vastaajalta marraskuun 2021 aikana tutkimusalueella toteutetussa nimistönkeräyksessä. Vastauksista 56 on kerätty paikallisen Maunulan yhteiskoulun luokkien 7–9 oppilailta.

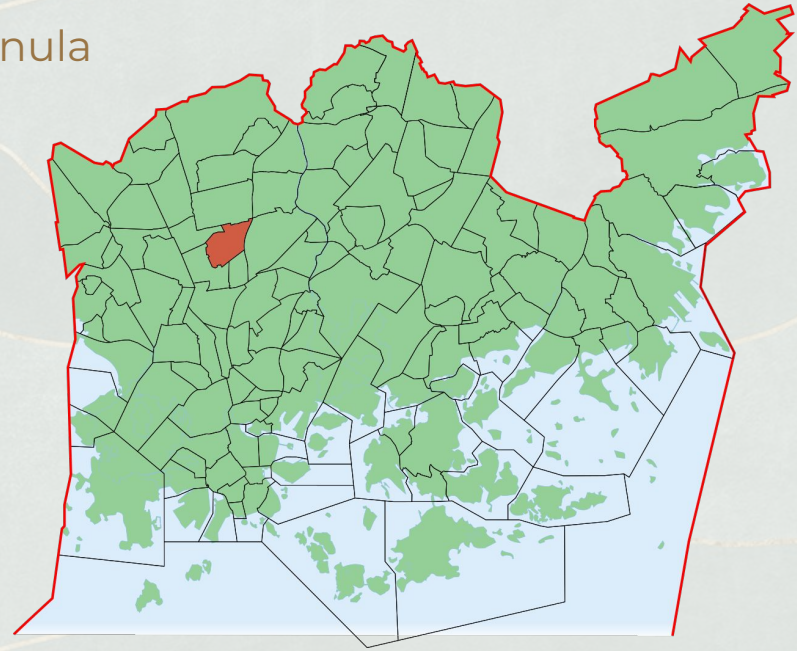

1.
Aihe

Maunula

Noin 7 500 asukkaan Maunula on Oulunkylän kaupunginosaan kuuluva osa-alue Helsingin pohjoisen suurpiirin alueella. Maunulan lähiö sijaitsee Helsingin keskustasta katsoen noin kahdeksan kilometriä pohjoiseen.

Maunulan peruspiiriin kuuluvat myös Maunulanpuisto, Metsälä ja Pirkkola, minkä johdosta koko peruspiirin väkiluku on noin 9 200 asukasta.

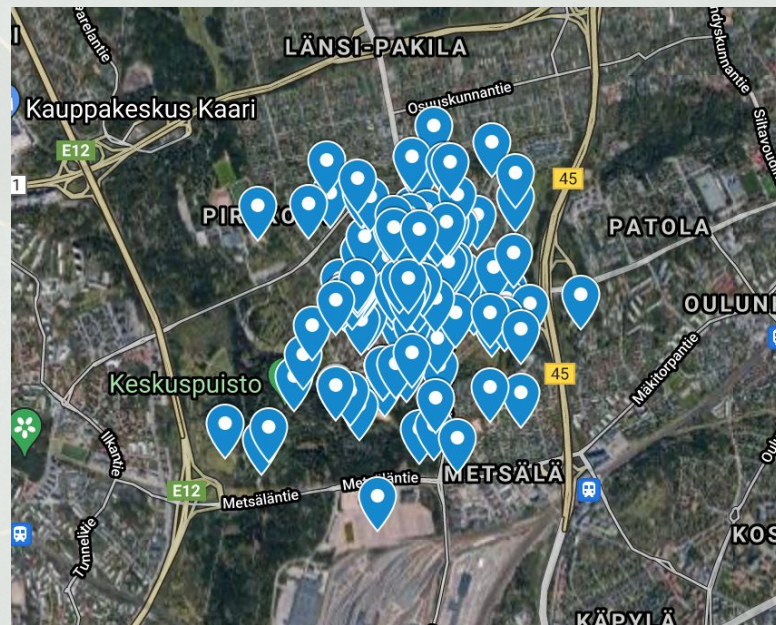

Maunula korostettuna Helsingin kartalla

By Helsinki_districts.svg: Ningyou *derivative work: Stadscykel (talk) - Helsinki_districts.svg, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10888074>

Tutkimuskysymyksiä

- Minkälaista paikannimistöä Maunulassa on?
- Minkälainen on maunulalaisen epävirallinen nimimaisema?
- Minkälaisia eroja paikannimien käytössä on eri ikäryhmien välillä?
- Miten Maunulan paikannimistö liittyy alueen historiaan eli miten se on kehittynyt?

The background features a repeating pattern of overlapping, semi-transparent blue circles of various shades, ranging from a deep teal to a lighter, dusty blue. Superimposed on this pattern are stylized, golden-brown branches that resemble coral or seaweed, with thin, tapering stems and occasional small, forked structures. The overall aesthetic is organic and textured, reminiscent of watercolor or natural pigments.

2. Teoriatausta

Paikannimien synty

Paikannimet eli *toponyymit* kehittyvät tarpeesta yksilöidä eri paikkoja. Paikannimiä nimeävä taho voi olla esimerkiksi kaupungin nimistötoimikunta tai yksityishenkilö. Useimmiten paikannimi on kuitenkin kehittynyt historian saatossa erilaisista *nimistökerrostumista*. Paikannimillä on syntyhetkellään merkityssisältö, jolla viitataan paikan luonteeseen ja voidaan erottaa se muista.

Alkuperäinen sisältö voi ajan myötä hälvetä esimerkiksi ihmisen muokatessa maisemaa. Maunulassa *Suursuo* on edelleen yleisesti käytetty nimitys asuinalueesta Maunulan koillisosassa, vaikka suo sen tieltä onkin kuivatettu.

MAUNULANTIE

MAUNULAN + TIE

(propri) + (appellatiivi)

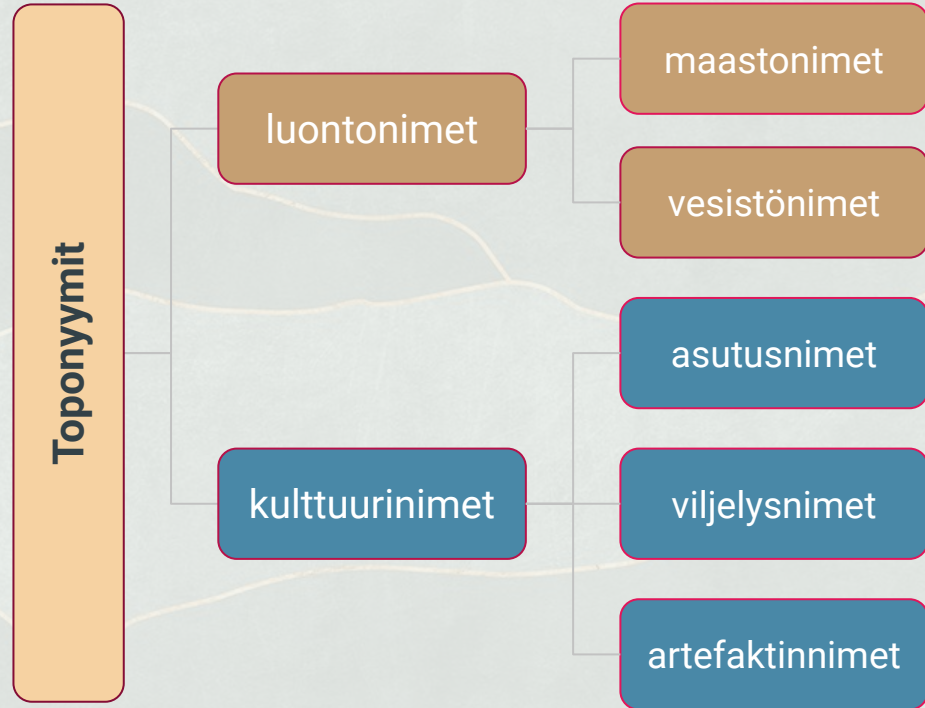
(määrite) + (perusosa)

*Kaksiosaisen paikannimen peruskoostumus:
erisnimi + yleisnimi*

Paikannimet

Paikannimet eli toponyymit voidaan luokitella luonteensa perusteella ihmisen rakentamaan ympäristöön viittaaviin *kulttuurinimiin* ja luonnonpaikkoihin viittaaviin *luontonimiin*. Nämä jaetaan edelleen alaryhmiin (kaaviossa).

Nimenkäyttäjien joukon koon perusteella paikannimistöä voidaan nimetä *mikro-* ja *makronyymejä*, joista ensin mainittujen käyttäjäjoukko on pieni ja jälkimmäiset ovat laajalti alueen asukkaiden käytössä.

Paikannimen elinkaari

1

Yhteisössä syntyy
tarve nimetä paikka
→ nimi annetaan

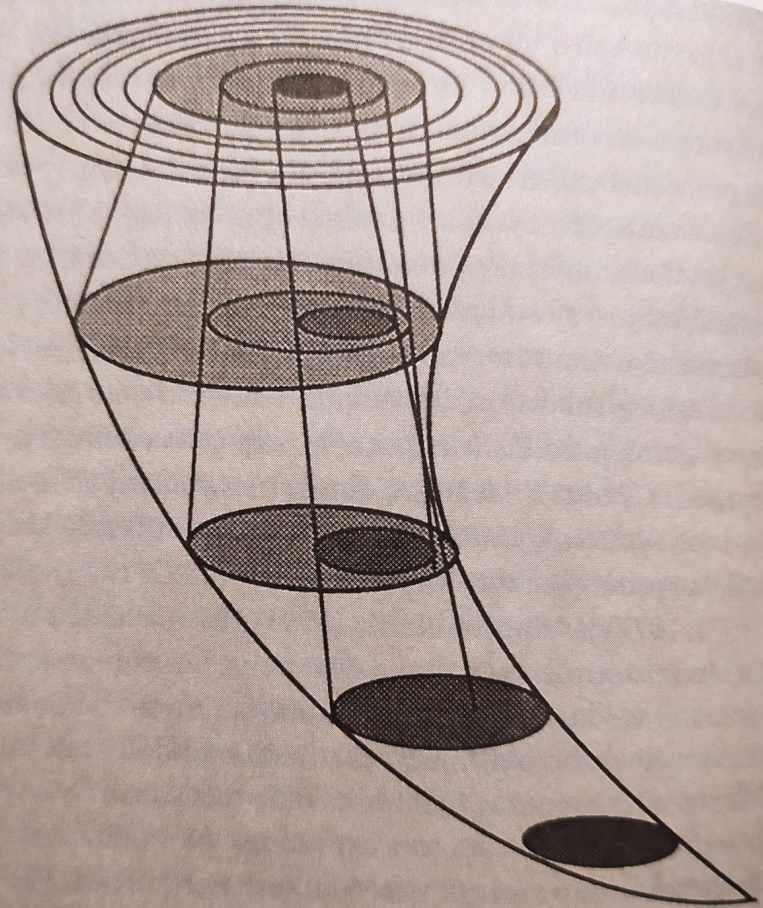
2

Nimi elää niin kauan,
kun sitä käytetään, eli
kun käytölle on
tarvetta.

3

Nimi unohtuu, kun
tarve puhua paikasta
lakkaa. Nimi voi
kuitenkin jatkaa
elämänsä
variaationa
alkuperäisestä
nimestä.

Vain pieni osa
alkuperäisestä
nimistöstä säilyy
aikojen saatossa.
Nykyisin käytössä oleva
paikannimistö on
alkuperäisen ja uuden
nimistön summa ja
sekoitus.

Kuva 1. Paikannimistön ajalliset kerrostumat (Kiviniemi 1990).

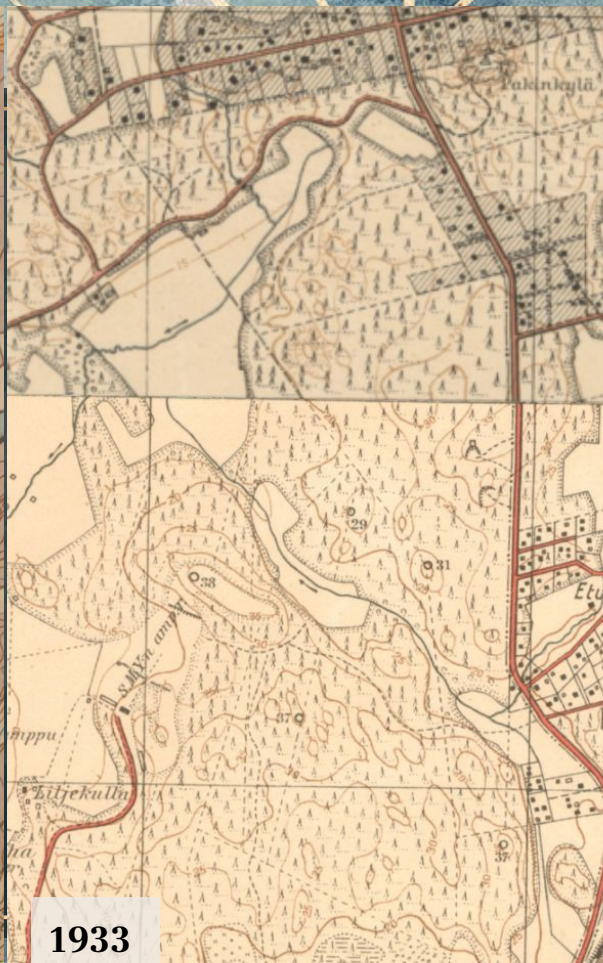
Paikannimien syntyyn Maunulassa vaikuttavia seikkoja

- Historiasidonnaisuus; tunnettua asutusta lähialueilla 1200-luvulta saakka
- Maunulan kehitys: alussa oli Åggelbyn kartanon mailla Månsaksen verotila, jolta alue sai lainanimen *Månsas* – *Maunula*
- 1900-luvun alussa Maunulan kohdalla sijaitsi Suursuon huvila-alue
- Rakennemuutos, kaupungistuminen → esikaupunkialueiden kasvu, Maunulan rakentuminen
- Paitsi maan sisäisten, myös ulkomailta saapuvien muuttoliikkeiden myötä väestön kulttuurillinen kirjavoituminen
- Maaston muuttuminen

1871

1933

1967

Epäviralliset paikannimet

Nimistöntutkija Terhi Ainiala epävirallisesta paikannimistöstä:
"Muuttuvaa, joten tutkijan on itse kerättävä aineisto."

Epäviralliset nimet ovat rinnakkaisnimiä virallisille paikannimille, jotka on merkattu karttoihin.

Paikkojen nimeäminen omista lähtökohdista on kaupunkilaisille keino ottaa paikkoja haltuunsa, 'alhaalta ylöspäin'. Pitkien virallisten nimien muokkaaminen niin lyhyiksi, kuin nimen yksilöivän tehtävän puolesta on mahdollista, on kielen taloudellisuusperiaatteen mukaista.

Lähtökohtia epävirallisen nimen antamiselle on kaksi: joko paikalle ei ole lainkaan virallista nimeä ja se halutaan yksilöidä tai paikalla on virallinen nimi ja siitä halutaan tehdä arkikielisempi, antaa paikalle lempinimi, leikitellä kielellä tai ilmentää paikkaan liittyviä asenteita ja ryhmäidentiteettiä nimen käyttäjien piirissä.

Kusikuja / Kaljakuja / Kännikuja – epävirallisia nimityksiä erälle polulle Maunulassa.

The background features a repeating pattern of overlapping, semi-transparent blue circles of various shades, ranging from light sky blue to deep navy. Superimposed on this are golden-brown, stylized branches or tree limbs that branch out in various directions, creating a natural, organic feel.

3. Tutkimuksen toteutus

Menetelmät

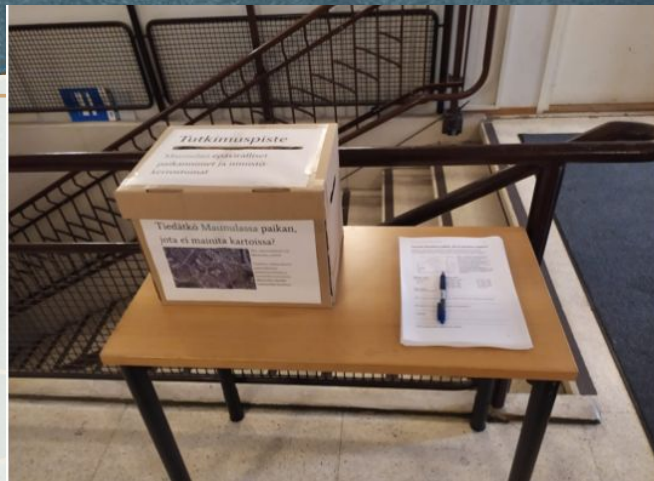
- Kirjallinen, aineistopohjainen työ
- Lähteinä muun muassa kartat, arkistot ja historiikit
 - Vertailua aiempiin selvityksiin, joissa sivutaan Maunulan paikannimistöä (mm. *Stadin mestat*, Heikki Paunonen)
- **Nimestys** eli nimien keräys epävirallisista paikannimistä
- Tulosten analyysi

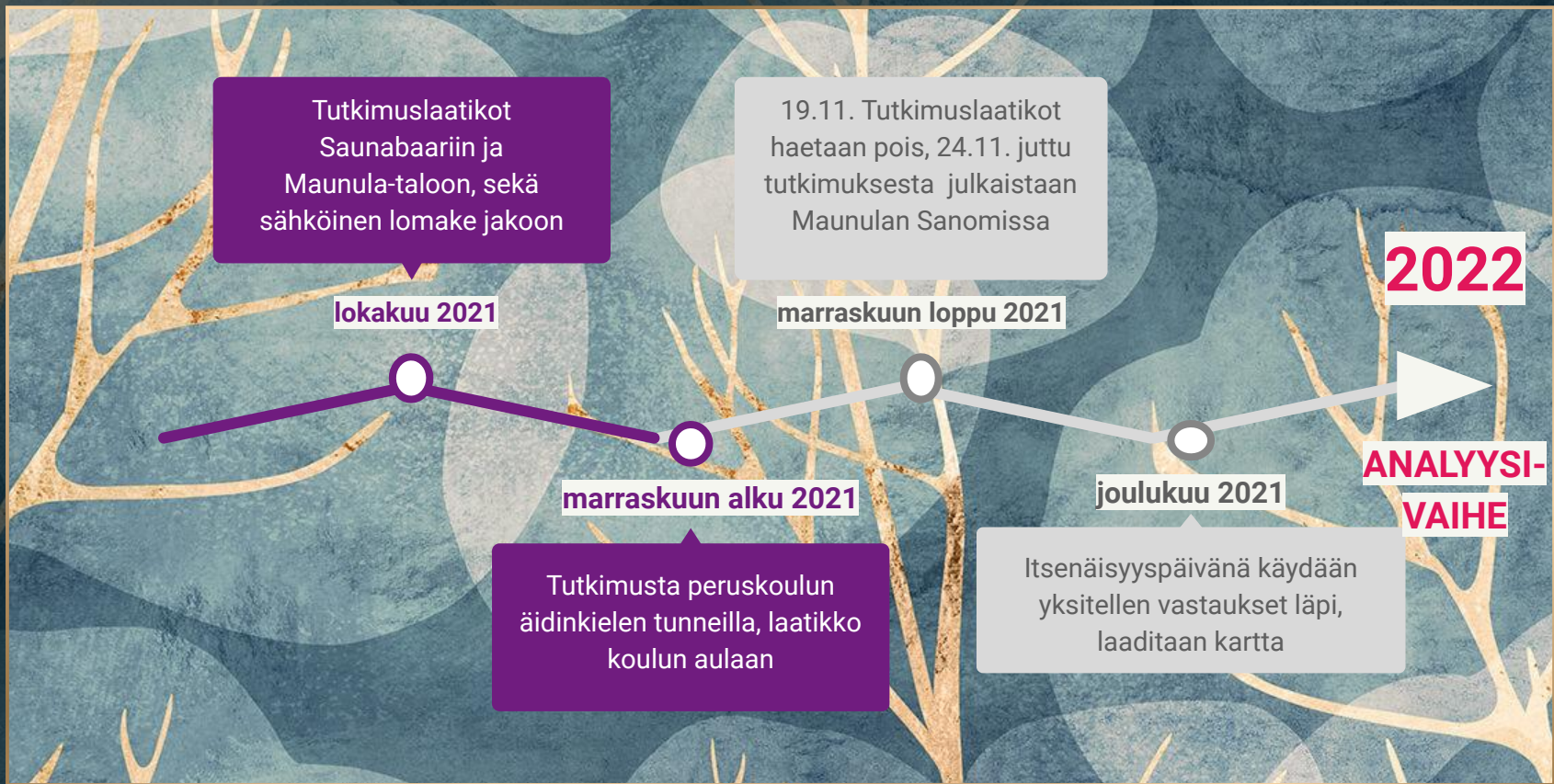

Epävirallisen paikannimistön keräys

Tutkimusta varten laadittiin paikallisväestölle suunnattu [kyselylomake](#), johon oli mahdollista vastata Saunabaariin, Maunula-talon aulaan ja Maunulan yhteiskoululle marraskuun 2021 alussa pystytetyillä tutkimuspisteillä (kuvissa), sekä internetissä Maunula-Seuran, Maunula-talon ja Maunulan kirjaston sosiaalisen median kanavissa jaetun sähköisen lomakkeen kautta. Lisäksi aineistoa kerättiin kyselylomakkeilla Maunulan yhteiskoulun peruskoulun äidinkielen tunneilta.

Tutkimuspisteen välineistönä oli pahvisen uurnan lisäksi lyhyt tiedonanto tutkimuksen tarkoitusperistä ja tavoitteista sekä pino tutkimuslomakkeita. Alun perin kahden viikon mittaiseksi suunniteltua nimien keruuta eli nimestystä jatkettiin vastausten vähäisyyden vuoksi marraskuun loppuun saakka, jolloin tutkimuspisteet purettiin ja sähköinen lomake suljettiin.

The background features a repeating pattern of overlapping, semi-transparent blue circles of various shades, ranging from a deep teal to a lighter, dusty blue. Superimposed on this pattern are golden-brown, stylized branches that resemble antlers or delicate tree limbs, extending across the frame. A central white rectangular box with a thin gold border contains the text.

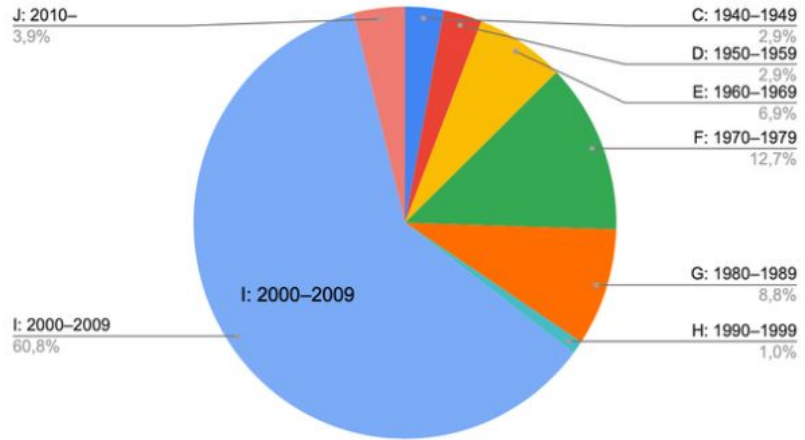
4.
Tulokset

Kyselyyn vastanneet ja vastaukset

Laatikkokyselyyn vastasi yhteensä 86 henkilöä ja internetkyselyyn 24 henkilöä. Vastauksista jouduttiin hylkäämään 8 kappaletta tutkimuslomakkeen tai annetun paikannimen epäselvyyden vuoksi. Käyttökelpoisia vastauksia saatiin 102 kappaletta. Kyselyyn vastanneista noin 93% (n = 95) asuu Maunulassa. Jos oletetaan tutkimusalueen väkiluvuksi Maunulan ja Metsälän yhteenlaskettu väkiluku n = 8763, voidaan todeta, että kyselyyn vastasi noin 1,08 % tutkimusalueen asukkaista.

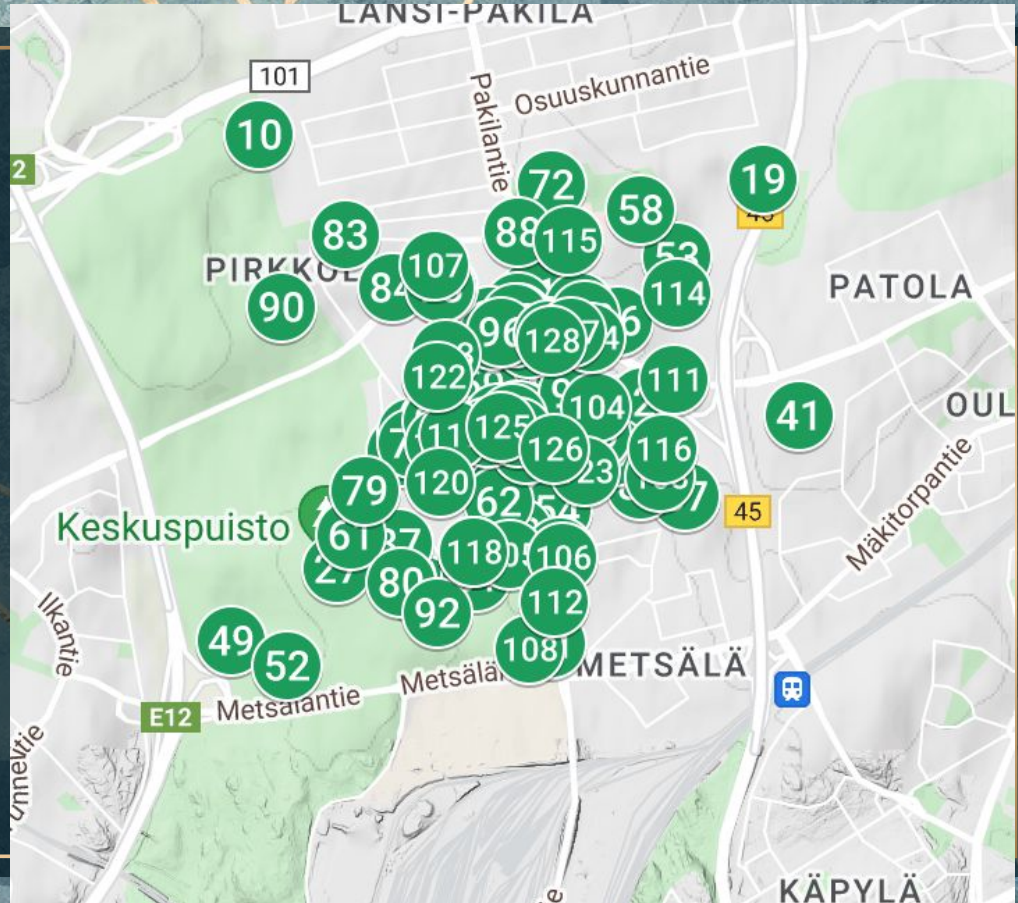
Epävirallisia paikannimiä kysely tuotti lopulta yhteensä 167 kappaletta. Osa nimistä toistui useasti, joten kaksoiskappaleet pois lukien eri nimiä saatiin yhteensä 128 kappaletta. Lomakkeella ilmoitettiin siis keskimäärin 1,25 nimeä per vastaaja.

Epävirallisten nimien kyselyyn vastanneet ikäryhmittäin

Vastaajilta pyydettiin lomakkeella ikäryhmää. Kaaviossa vastaajat on jaoteltu synnyinvuosikymmenen perusteella.

Kuva: Kuvakaappaus, Google My Maps.
– Kyselyyn vastanneiden antamien tietojen ja oman aluetuntemukseni perusteella sijoitin epäviralliset paikannimet Googlen My Maps -palveluun kartalle, jota voi tarkastella [täällä](#).

The background features a repeating pattern of overlapping, semi-transparent blue circles of various shades, ranging from a deep teal to a lighter, dusty blue. Superimposed on this pattern are delicate, golden-brown branches that resemble coral or seaweed, with thin, tapering limbs and small, forked tips. The overall aesthetic is organic and textured.

5. Analyysi

Kyselyn tulosten jaottelua

Tutkimusalueen epävirallisten nimien perusteella laskettu nimitysteheys on noin 32 nimeä neliökilometrille. Lukema on Suomen mittakaavassa korkea, muttei kaupunkinimistölle tavaton.

Maunulan epävirallisista nimistä kulttuurinimiä on noin 80% ja luontonimiä 20%. Siihen nähden, että usein luontonimiä on kaupunkiympäristössä vain muutama prosentti, on viidesosan suuruinen lohko jo poikkeus, mihin vaikuttanee Maunulan lähiön luonnonläheinen sijainti: Keskuspuisto muodostaa merkittävän osan Maunulan suurpiirin pinta-alasta.

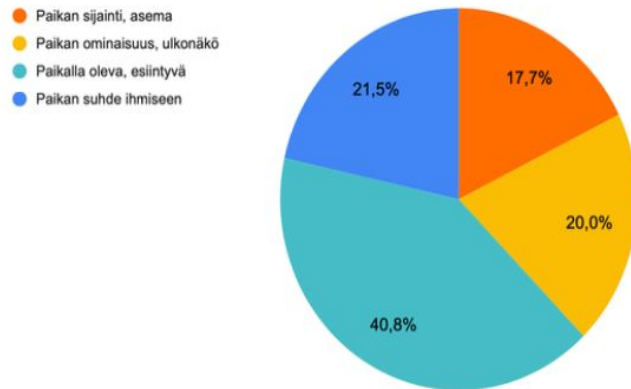
Vehreässä Maunulassa on suuri luontonimien osuus.

Primaarit ja sekundaarit paikannimet vastauksissa

Sekundaareja, eli virallisen nimistön pohjalta syntyneitä nimiä on tuloksista 27%

16,4%:lla aineiston nimistä esiintyy slangijohdin, joista suosituimmat ovat -is (7 kpl), kuten nimessä *Pekkis* ja -ari (6 kpl), kuten nimessä *Koivari*, mikä noudattelee Helsingin ja Suomen epävirallisten nimien jakaumaa

Epävirallisten nimien jakautuminen nimeämisperusteiden mukaan

Lyhennettyjä nimiä aineistosta on 5,5%. Lyhennelmiä ovat Maunulassa mm. *Regina* (Reginan video), *Ässä* (S-market), sekä kirjain/-tavulyhenteet *Iipee* (iltapäiväkerho) ja *Nuta* (nuorisotalo).

Primaareja, eli virallisista nimistä riippumattomia nimiä 73%

Paikan lajin ilmaisevia nimiä on tutkimusaineistosta noin 12,5%. Näiden nimien, joihin kuuluvat muun muassa *Hyppyrimäki* ja *Yhteiskoulu*, proprisuus ei ole aina selvää, sillä ne muistuttavat usein ulkoasultaan appellatiiveja.

Kaavio: Nimeämisperusteiden mukaan luokiteltuna suurin osa Maunulan epävirallisista nimistä on annettu paikalla olevan tai esiintyvän kohteen perusteella.

Epävirallisten paikannimien affektiivisuus

Asenteellisia eli affektiivisiä nimiä on aineistosta liki 23%. Asenteellisten nimien käyttö on erityisesti nuorison suosiossa. Osa affektiivisista nimistä pitää sisällään johonkin ihmisryhmään viittaavan sanan. Paikan leimaaminen tietyn joukon, esimerkiksi alkoholistien omistamaksi on nimenkäyttäjien tapa erottautua heistä ja määritellä kyseisen ihmisryhmän edustajat 'toisiksi'. Tällainen kaupunkitilan vähemmistöjen osoittelu ja leimaaminen on epävirallisessa nimistössä tavallista.

Asenteet voidaan ilmaista nimistössä myös ironian tai huumorin kautta, kuten nimissä *Metsäbaari* ja *Parlamentti*, joilla tarkoitetaan kaljoittelupaikkaa MAYK:lta Alepalle kulkevan polun varrella.

Affektiivisuus nimissä näkyy usein myös negatiivisina asenteina ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan, kuten lukiolaisten koulustaan käyttämässä nimityksessä *Manala*.

Kielellisiä ilmiöitä

- ❑ Ketjuuntuminen: samalla nimellä monta variaatiota (*Valtaoja-Valtski-Valtis-Valtari*)
- ❑ Nimi pohjautuu toiseen epävirallisen paikannimeen (*Ostarinpuisto*, pohjalla *Ostari* eli ostoskeskus)
- ❑ Yritysnimestä epävirallinen paikannimi (*Regina, Saunabaari*)
- ❑ Vastakohta-assosiaatio (*Ukkomäki* ja *Akkamäki*)
- ❑ Epäsuora merkityssuhde nimessä (*Makkaratalot* ja *Banaanitalot*, viitataan kaareviin taloihin Männikkötiellä)
- ❑ Merkitykseltään ja tarkoituserältään ulkopuoliselle vaikeaselkoisia nimiä: *Lärvä* (entisen nuorisotalon nimi, peräisin vuoden 1966 hittikappaleesta *Lärvätsalo go-go*)
- ❑ Makronyymejä, eli laajan ihmisjoukon käyttämiä epävirallisia paikannimiä: *Heppapuisto* (leikkipaikka) ja *Kusikuja* (polku kaljoittelupaikalle) sekä nimien variaatiot.

Erot ikäryhmien välillä ja nimistön kehitys

Kunkin ikäryhmän vastauksena antamat paikannimet ovat pääosin peräisin näiden ikäryhmien lapsuus- ja nuoruusajoilta – lapset ja nuoret ovat tärkein epävirallisen paikannimistön uudistajaryhmä.

Vertailussa aikaisempaan aineistoon alueelta huomataan, että kadonneita / tutkimuksessa esiintymättömiä nimiä yhdistävä tekijä on usein joko niiden poistuminen katukuvasta tai käyttötarkoituksen muuttuminen, jolloin alkuperäinen nimeämisperuste ei päde. Myös paikanniminä käytetyt yritysnimet ovat alttiita katoamaan yrityksen lopettamisen myötä.

Alkuperäisen taustan hämärtyminen ei kuitenkaan estä käyttämästä nimeä arkipuheessa. Maunulalainen esimerkki: leikkipuistossa, joka tunnetaan mm. nimillä *Heppapuisto* ja *Pölkkypuisto* ei ole ollut enää vuosiin hevosia tai pölkkyjä. Radikaalista muutoksesta selviävätkin lähinnä tällaiset paikalliset *makrotoponyymit*.

Heppapuisto (kuvassa) ja *Kusikuja* variaatioineen ovat maunulalaisia makrotoponyymejä.

Kerrostuneisuutta

Maunulan nimistössä esiintyy paikannimiä laajalta aikahaarukalta; aina lähiön rakentamisen alkua ajoista 1950-luvulta tähän päivään. Joukossa on kuitenkin myös vanhempia kerrostumia, kuten paikannimi *Maunula* (Månsaksen verotilan nimestä) ja sen epäviralliset variaatiot, kuten *Manela*, sekä esimerkiksi alueen kaakkoiskolkassa sijaitsevaan metsäkaistaleeseen viittaava *Takis* eli *Takametsä* – lähellä kyseistä kaistaletta sijainnutta puutaloaluetta nimitettiin 1900-luvun alkuvuosista 1950-luvulle saakka virallisesti *Takametsäksi*.

Myös kaavanimissä on havaittavissa kerrostuneisuutta, esimerkiksi luontoaiheiset kadunnimet *Metsäpurontie* ja *Koivikkotie* viittaavat paikalla sijainneisiin luontokohteisiin Maunulan lähiön olemassaolon alkuaikoina.

The background features a repeating pattern of overlapping, semi-transparent blue circles of various shades, ranging from a deep teal to a lighter, dusty blue. Superimposed on this pattern are stylized, golden-brown branches that resemble antlers or delicate tree limbs, extending across the frame. The overall aesthetic is organic and textured.

6. Yhteenveto

Maunulan alueen nimistö elää...

- ...ja todistetusti kehitty; tuoreimpia kyselyssä nousseita nimiä on *Murhatalo*, jolla viitataan kerrostaloon, jossa tapahtui vuoden 2021 marraskuussa murha.
- Niin virallisissa kuin epävirallisissakin nimissä on alueella kerrostuneisuutta ja eri-ikäiset nimet elävät maunulalaisen nimimaisemassa rinta rinnan.
- Maunulan väestörakenteen nuortuessa entisestään alueelle muuttavien lapsiperheiden myötä kehityksen voidaan olettaa jatkuvan tästedeskin; lapset ja nuoret ovat tärkein alueellisen epävirallisen nimistön kehittäjä.
- Tutkimustuloksilla on myös aineistollista arvoa: ensimmäinen laaja selvitys Maunulan epävirallisista paikannimistä

heka

Helsingin kaupungin asunnot Oy
MAUNULANTIENTIE 19

Uuteen kylttiin lipsahti tahaton virhe Maunulassa vuonna 2019. Huvittava nimi jäi hetkeksi pienen piirin käyttöön, mutta ei noussut kyselyssä esiin. Epävirallisten nimien taustat ovat silti Maunulassa sangen moninaisia.

Lähteet

- Ainiala, Terhi: Helsingin nimet. Julkaisu kokoelmassa Helsinki kieliyhteisönä, Juusela, Kaisu & Nisula, Katariina (toim.) Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, 2006. (ISBN: 978-952-10-3348-3)
- Ainiala, Terhi: Nimet kaupunkimaisemassa. Julkaistu kokoelmassa Humanistinen kaupunkitutkimus, Ainiala, Terhi ym. (toim.) Vastapaino, 2021.
- Ainiala, Terhi ym. Nimistöntutkimuksen perusteet. SKS 2008 (ISBN 978-951-746-992-0)
- Ainiala, Terhi ym. Urbaani muutos ja kaupunkilaisten identiteetit paikannimistön kuvaamina. Tieteellinen artikkeli, Virittäjä 3/2005, Kotikielen Seura.
- Ainiala, Terhi: Paikannimien säilyminen ja muuttuminen Asikkalan Kurhilassa. Pro gradu -tutkielma, HY / SKL, 1991.
- Harmo, Maunu: Oulunkylä – Äggelby: Vihreä idylli. Oulunkylä-seura ry, 1987. (ISBN 951-99891-2-9)
- Helminen, Martti ym. (toim.) Helsinki: historiallinen kaupunkikartasto. Helsingin kaupungin tietokeskus, 2009.
- Kepsu, Saulo: Uuteen maahan – Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö. SKS 2005 (ISBN 951-746-723-0)
- Kervanto Nevanlinna, Anja: Oulunkylä – Äggelby: Vanhan huvilakaupungin aikakerrostumat. Oulunkylä-seura, 2014 (ISBN 978-952-93-3722-4)
- Kiviniemi, Eero: Perustietoa paikannimistä. SKS 1990 (ISBN 951-717-590-6)
- Kuisma, Markku: Helsingin pitäjän historia II. Vantaan kaupunki, 1990. (ISBN 951-8959-05-6)
- Martelius, Katja: Tunnetko Bägiksen, Tomipaikan ja Össen? Artikkel, HS Teema 5/2021.
- Mäki, Netta & Sinkko, Harri: Helsingin väestö vuodenvaihteessa 2020/2021 ja väestönmuutokset vuonna 2020. Helsingin kaupunki, 2021. (ISSN 2736-9560)
- Paunonen, Heikki: Stadin mestat osa 1. Edico Oy 2010 (ISBN 978-952-5708-46-2)
- Poikonen, Pirkko ym. (toim.): Maunula – kaupunginosa keskuspuiston kainalossa. Maunula-Seura ry, 1993 (ISBN 952-90-5134-4)
- Poikonen, Pirkko: Suursuo – Oulunkylän läntinen huvila-alue 1900-luvun alkupuolelta 1960-luvulle. Omakustanne, 1998 (ISBN 952-91-0117-1)
- Saloheimo, Veijo: Nimistön käytön sovellutuksia paikallishistoriassa. Vaasan nimistö tutkimusseminaari 1975. Julkaistu teoksessa Nimistöntutkimus ja paikallishistoria (Paikallishistoriallisen toimiston julkaisuja n:o 2, 1978. ISBN 951-95252-1-1)
- Sirén, Hanna: Nähdäänkö Nälkälaksossa vai Jurrilassa? Asenteet ja huumori pirkkalalaisten nuorten epävirallisissa paikannimissä. – Ainiala, Terhi (toim.), Kaupungin nimet. Kymmenen kirjoitus kaupunkinimistöä. SKS, 2005
- Sutinen, Risto: Nuorisokulttuuria – vai mitä se nyt oli? Maunulan nuorisotalon 40-vuotista historiaa. Julkaisuja 1/2009, Nuorisoasiainkeskus 2009. (ISBN 978-951-9245-02-7)
- Terho, Olavi ym. (toim.) Helsingin kaupungin nimistötoimikunta: Helsingin kadunnimet. Helsingin kaupungin julkaisuja 24. Toinen painos, 1981. (ISBN 951-771-220-0)
- Turunen, Vappu ym. (toim.): Meidän rivari – arkkitehti Hilding Eklundin miljöö elää ja voi hyvin. As Oy Oulunkylän rivitalo – Asukastoimikunta PiLiPam, 2012 (ISBN 978-952-93-1373-0)
- Vihreät sylit (<https://vihreatsylit.fi>), luettu 6.12.
- Henkilökohtainen tiedonanto – Ainiala, Terhi: Vastaus sähköpostiin 28.1.2022. Ohjeita epävirallisten nimien luokittelusta nimeämisperusteidensa mukaan.

Kuvalähteet
ovat dioissa
tai tekstin
joukossa.